

Gaál József (1960) sokrétű, műfajokat átható művészete absztrakciós módszerekben is gazdag. Stilizáltak tűnő ábrázolásai árnyalt jellemrajzok. Műveinek előadásmódja, alkalmazott képi eszközei általában groteszkek, de minden festményét, grafikáját és plasztikáját a valósággal való szembenezés, a dolgok mélyére hat(ol)ó *kereső attitűd* motiválja. Alkotásai pontos definícióját adják a *groteszk realizmus* ('grotreál') fogalmának, s egyben kísérletet tesznek a realista és absztrakt ellentétén alapuló, bipoláris művészeti-felfogás felszámolására.

Művészetének másik fontos vonása: múlttal való intenzív kapcsolata. Ósi rítusok világába vezető magánmitológiai univerzuma pusztulásformákból, rombolással építkezik, alkotásai archaikus faktúrákat hordoznak. Tartalmi és formai archaizálása az elmúlt korok művészeti, kulturális és történeti örökségéhez való visszanyúlásból, az arra való reflektálásból, valamint a kultúrtörténeti fogalmak, jelek, nyomok és hagyományok modernizálásának és aktualizálásának szándékából ered. Archaizálása ugyanakkor transzcendentális és metafizikus tartalmakkal is telítődik.

Ahogy a katalógusban olvasható önvallomásában megfogalmazza: „*Rejtett, de szinte élő kapcsolatot építünk magamban egymástól eltérő és távoli kultúrákkal, művekkel, s egy idő után saját munkáimmal is újra kell ismerkedni.*”

Gaál József művészetének egyik alapvető jellegzetessége a spirális továbblépés képessége, azaz életművének egyes szakaszai úgy épülnek egymásra, hogy közben soha nem válik a saját manírjává. Felismerhetők maradnak a rá jellemző stílusjegyek, de gondolatilag mindig valami újat tesz hozzá, új és újabb tartalomrétegekkel bővíti az ábrázolások körét, s ez a jelentésbeli bővülés a kifejezőeszközök mind stílári, mind technikai gazdagodását eredményezi.

Az 1995 és 2007 közötti időszakban szegecselt, bandázsolt fejplasztikák sora született, a jelenlegi kiállítás gerincét is ezek képezik. A *Macula* (1995–1998), az *Imagio* (2001) és a *Marszüasz* (2002–2004) sorozatok művein a fából kifaragott alapra bőrcsíkok simulnak, az őket tartó szögek himlőszerűen borítják be az egész fejet. Az egyes plasztikák létállapotok leképeződései. Az üres szögdrökök kifejezéstelenül ásítognak. Ez nem csak a művek maszk-szerűségét hangsúlyozza, de a drámai hatást is fokozza. A 2007-es *Herma* és a *Bello Brutto* sorozatok bőrrel borított büsztjei első megközelítésben az előbbi plasztikák folytatásainak tekinthetők. Azonban szembetűnő formai és főként tartalmi különbség, hogy ezeken a fejeken abroncsos kiegészítések jelennek meg.

Amíg a korábbi plasztikai sorozatokban a maszk vagy álarc helyettesítette az arcokat, addig a 2011-es *Phantasma* és a 2012-es *Transhuman Fetish* címűekben a maszkok és álarcok szorosán az arcokhoz kapcsolódva, mintegy velük „összenöve” zárják kalodába viselőiket. A

korábbi sorozatoktól eltérően itt a szájkosár- vagy zablá-rátétek nem a kitárulkozás, hanem a *megfékezés* eszközeivé válnak. 2013-ban, 2014-ben készült első világháborús mementói újabb kiegészítést, azaz protézist kaptak: a gázálcot, amely mint védőeszköz csődöt mondott, maga is elpusztult, és csak a tartóváza maradt az ábrázolt arcokon. Gaál itt is a maszkok mögé tekint. A szétroncsolt gázálcokat használja arra, hogy megmutassa, feltárja az alattuk lévő egyéniségeket, a háború borzalmaitól rettegő, vagy éppen az ölés rutinjába belefásult arcokat. Ezzel személyessé teszi a visszaemlékezést, ugyanakkor a pusztulásnak és a névtelen hősöknek is emlékművet állít. A kollektív és a személyes emlékezet között egyensúlyozva alakjai egyszerre az egyetemes kegyelet és a privát veszteség fájdalmának megszemélyesítői. A legújabb, 2018-as *Persona Umbra* sorozatban a maszkok és álarcok végleg elvesztik funkciójukat, hiszen abroncsrátétekként szervesen összeforrnak viselőikkel, és így láttatják eredeti vonásaikat. Ugyanakkor az arcokkal együtt fel is oldódnak, szinte eltűnnek. A szemeödrök üresek, vagy csupasz szemeödrök kandikálnak ki belőlük. Valamennyi fej aszimmetrikus. Beszédes grimaszba torzult száj- és arcjáték jellemzi őket. Az enyészeti arcai tekintenek ránk, rothadó hús, porladó csontok, de mégis túl vannak minden materiális bomláson. Akárcsak a most szintén bemutatásra kerülő 2014-es *Koponyák fala* ikonosztázának arcai, feloldódnak az időben, az elmúlás, a teljes megsemmisülés felé vezető fázisokat rögzítik.

Önmagukba záruló lények bontakoznak ki a tárlatnak is címet adó 1991-es *Vezeklések kora* litográfiásorozat és a legutóbbi, 2018-as azonos című, hatalmas vásznakból álló festményciklus darabjain. Ez a két sorozat időbeli keretbe is foglalja a tárlatot. Ezek a zárványlények nem tudnak a föld felszíne fölé hatolni, ezzel determinált sorsuk a halál, mint minden életé. Csakhogy a bezártságba kényszerített, ott kifejlődő és elmúló lények a folyamatosan küzdő, kitörni vágyó, feladatát, küldetését minden körülmények között teljesíteni akaró művész allegóriái is. Az egymásra utaltság és a röghöz kötöttség, valamint a felszín fölé való törekvés a helyhez, régióhoz való kötődés és a világpolgár, kozmopolita művészi szemlélet dualitását is magában hordozza.

Ugyancsak a kettősség-problematika fogalmazódik meg Gaál József jelenleg kiállított 2004-ben készített nagyméretű festményein is. Egyfajta skizoid állapot, ugyanakkor a személyiségek természetes dualitása jelenik meg ezeken a képeken, amit a komplementer színpárok (zöld-vörös, sárga-ibolya) alkalmazásával erősít meg a kompozíciókon. A *Hasadt Hold* a skizofrén jellegre utal, de a sorozat többi darabja árnyalja ezt a képet. Az *Egymás kalodái* már két külön személyiséget jelenít meg, egy emberpárt, akik szabadulnának, de rettegnek is az elválástól (*Félelem*), sőt minden változástól, ami felborítja a status quót. A

Gyász pedig a másik fél (legyen az egy másik személy, vagy önmagunk egyik személyisége) elvesztésének állít emléket. Az egyik vásznon megjelenő *Janus* ugyan a kettősség, sőt a kétszínűséget jelentő „Janus-arcú” kifejezés névadója, de a római mitológiában az átjárások (iani) és kapuk (ianuae), azaz a be- és kijárás, a kezdet és vég védőszelleme volt. Gaál József következetes jelképrendszerének tükrében ez utóbbi értelmezés kerül előtérbe. Hiszen alakjainak hol résre nyitott, hol kitátott szája ugyanezt a létállapotok közötti kaput, átjárót szimbolizálja, képein és plasztikáin egyaránt.

Ugyancsak alakpárok láthatók az újabb sorozat, a *Persona Binaris* hatalmas méretű szabadvásznain. Vonásaik kialakulatlanok vagy pusztulófélben vannak, ez nem dönthető el egyértelműen. Egy kép kivételével valamennyi egymással szembe fordulva ábrázolja őket, de igazi kapcsolat nincs a figurák között. Olykor egyikük vagy mindketten egymás felé nyújtják csökevényes karjukat, de azok nem érintkeznek, gesztusuk lebegő és céltalan marad. Nem jön létre közöttük valódi kontaktus.

Ahogy az a mostani tárlaton is látható, Gaál József múlttal való kapcsolata soha nem formai átvételen alapul, hanem tartalmi archaizálást jelent. A keresés, az emlékezet és a teremtés határmezsgyéjén a különböző technikákat (grafika, olaj-, akril- és akvarellfestészet), valamint műfajokat (táblakép, plasztika) áthidalóan alkot. *Ars poeticájának* lényegét a legszebben ebben mondatban fogalmazza meg: „*Sajátomként megélt produktumaim egy mitikus, archaikus állandóságban akarnak létezni, nem egy eszme vagy művészeti ideológia bűvkörében, hanem korokat átívelő állandóságban.*”

Ez a művészi szándék tükröződik Gaál József jelenlegi kiállításán, amit ezennel megnyitok.

Dr. Szeifert Judit
művészettörténész